

Biblioteques a l'aire lliure. Els bancs biblioteca del passeig de Sant Joan de Barcelona (1930)

 TERESA MAÑÀ
Professora de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació
Universitat de Barcelona
mana@ub.edu

Opcions

<meta />

Metadades

DOI: <https://dx.doi.org/10.1344/BiD2018.41.3>

Citació recomanada

Mañà, Teresa (2018). "Biblioteques a l'aire lliure. Els bancs biblioteca del passeig de Sant Joan de Barcelona (1930)". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 41 (desembre) . <<http://bid.ub.edu/41/mana.htm>>. DOI: <http://dx.doi.org/10.1344/BiD2018.41.3> [Consulta: 20-12-2018].

Resum

En l'actualitat, les biblioteques a l'aire lliure són una proposta d'extensió bibliotecària habitual a les biblioteques públiques d'arreu que consisteix a posar llibres i altres materials de lectura a disposició del públic en espais d'oci o de descans. Aquesta activitat neix als Estats Units d'Amèrica (EUA) als anys vint i trenta del segle xx, però abans de la implantació per part de les biblioteques públiques nord-americanes, ja tenim notícies d'iniciatives d'aquest tipus a Espanya, en alguns indrets com els jardins del Parque de María Luisa de Sevilla, el Parque del Retiro de Madrid i al passeig de Sant Joan de Barcelona. L'article fa un recorregut dels precedents d'aquests casos i se centra posteriorment en l'estudi de Barcelona i de l'oferta de títols de les biblioteques dels bancs del passeig de Sant Joan.

Resumen

Actualmente, las bibliotecas al aire libre son una propuesta de extensión bibliotecaria habitual en las bibliotecas públicas de muchos lugares que consiste en poner libros y otros materiales de lectura a disposición del público en espacios de ocio o de descanso. Esta actividad nace en Estados Unidos de América (EE.UU.) en los años veinte y treinta del siglo xx, pero antes de la implantación por parte de las bibliotecas públicas estadounidenses, ya tenemos noticias de iniciativas de este tipo en España, en lugares como los jardines del Parque de María Luisa de Sevilla, el Parque del Retiro de Madrid y en el paseo de Sant Joan de Barcelona. El artículo hace un recorrido de los precedentes de estos casos y se centra posteriormente en el estudio de Barcelona y de la oferta de títulos de las bibliotecas de los bancos del paseo de Sant Joan.

Abstract

Nowadays, municipal library networks often offer the general public some kind of outdoor library service where people can read books or consult other materials in spaces designated as open-air recreation sites. The first country to make this kind of service available was the US, in the 1920s and 1930s, but before it became a common practice in that country Spain had already created a number of such libraries. These included the outdoor libraries in the María Luisa and Buen Retiro parks in Seville and Madrid, respectively, and on the promenade known as Passeig de Sant Joan in Barcelona. The article looks at the origins of these three libraries and then focuses on the service in Passeig de Sant Joan, which took the form of books on shelves built into the backs of stone benches on the promenade.

Paraules clau: Biblioteques especials, Serveis d'extensió bibliotecària, Biblioteques públiques, Barcelona, Història de les biblioteques

Keywords: Library services for disadvantaged people, Library extension services, Public libraries, Barcelona, Library history

Rebut: 04/05/2018. Acceptat: 25/07/2018.

1 Introducció

Les biblioteques a l'aire lliure són, actualment, a Catalunya, una de les propostes més esteses en les èpoques estivals per ampliar l'abast dels serveis de les biblioteques públiques. Els llibres i altres materials de les biblioteques ocupen piscines, platges i parcs, i s'acosten així als espais d'oci dels possibles lectors. A diferència de les biblioteques mòbils, aquestes biblioteques es troben instal·lades en espais fixos allà on la biblioteca pública de què depenen troba més possibilitats i facilitats, i tenen un caràcter temporal, un calendari amb caducitat lligada al bon

temps i les vacances escolars. Són, pròpiament, una extensió de la biblioteca pública que trobem arreu sota noms habituals de *biblioplatges*, *bibliopiscines*, *biblioterrasses*, *bibliollacs*, *biblioparcs*, *bibliojardins*, *bibliopatis* i *biblioplaces* o com *biblioteca a la fresca* o *biblioestiu*, que no fan referència a l'espai on s'ubiquen sinó al gust de llegir en un espai sense parets, en cadires més aptes per jeure que per treballar, al sol o sota una ombra benefactora, i que de manera genèrica podem incloure sota la denominació de *biblioteques a l'aire lliure*.¹

Aquest tipus de biblioteques tenen una forta implantació en el nostre entorn,² com es pot veure en l'article, que fa gairebé deu anys, Varona i Gómez (2009) publicaven a la revista *BiD* sobre l'experiència duta a terme per la biblioteca d'Alcossebre (País Valencià). L'article, tot i centrar-se en l'organització, el funcionament i els resultats de la seva biblioteca a la fresca, una biblioteca instal·lada enmig d'una pineda, aportava a tall d'introducció un repàs dels precedents en aquest tipus de servei. D'acord amb Freeman i Hovde (2003), les primeres biblioteques a l'aire lliure les podem situar als anys vint i trenta als EUA, país pioner de les biblioteques públiques. A Espanya, també en aquests anys, es troben documentades algunes biblioteques d'aquest tipus instal·lades en bancs i gloriets de jardins. Es tracta, en aquest cas, d'iniciatives singulars i independents, les primeres de les quals al Parque de María Luisa de Sevilla, el parc creat als anys vint com a seu de l'Exposició Universal celebrada en aquella ciutat l'any 1929, però també al Parque del Retiro de Madrid i a Barcelona al passeig de Sant Joan. En aquest article fem, primerament, una aproximació al que podríem considerar els precedents per centrar-nos, a continuació, en l'experiència catalana, ja que es tracta d'una instal·lació singular a la ciutat per les seves característiques i perquè l'existència del catàleg de la col·lecció ens permet estudiar quina era l'oferta per a la promoció de la lectura pública.

2 Els precedents

Segons exposa Greenberg (2003, p. 181–191), la primera referència d'una biblioteca a l'aire lliure als Estats Units és de l'any 1905, en el *roof garden* (és a dir, el terrat enjardinat o terrassa) d'una biblioteca filial de la ciutat de Nova York durant els mesos d'estiu. La biblioteca instal·lada en aquesta terrassa estava oberta per als nens la major part del dia i de 6 a 9 del vespre estava reservada als adults. La popularitat d'aquesta instal·lació va comportar que els arquitectes en muntessin a tres sucursals més. Aquestes biblioteques van romandre actives fins als anys vint del segle xx.

Figura 1. **Rivington St. Library, New York City** (<http://www.loc.gov/pictures/resource/cph.3c11297/>) (1919?). Font: Library of Congress

Figura 2. **Hamilton Fish, children gathered around librarian, roof story hour** (s.d) Font: The New York Public Library Digital Collections

A més d'aquestes biblioteques a les terrasses, Greenberg (2003, p. 183–188) fa referència a les biblioteques instal·lades als parcs, molt més tardanes, cap als anys trenta. Segons aquest estudi, la primera biblioteca en un parc als EUA va ser instal·lada l'any 1932 a Boston, com una manera d'oferir distracció als aturats que, a causa de la crisi del 1929, vagaven per la ciutat sense feina ni ocupació. Aquesta instal·lació sembla que no va tenir gaire èxit, però tres anys després, a l'agost de 1935, la New York Public Library n'obrí una a Bryant Park, el jardí posterior adjacent a la gran biblioteca, amb la mateixa finalitat d'oferir entreteniment a les persones sense feina, un servei de lectura qualificat com a "an eccentric little branch" per la revista *New Yorker*.³ D'aquesta instal·lació, se'n coneixen algunes dades: els llocs de lectura eren els bancs del jardí i els llibres estaven guardats en armaris mòbils; hi havia força revistes i novel·les de misteri i de l'oest, i es podia utilitzar de dilluns a dissabte entre mig matí i mitja tarda. El servei, convenientment delimitat dins del jardí, era portat per bibliotecàries i per utilitzar-lo no es requeria cap tipus d'identificació ni acreditació. El primer any la biblioteca va estar oberta fins al mes d'octubre i va tornar a obrir el març següent. Segons explica Greenberg, l'experiència havia atret una àmplia varietat de públic, però els anys següents el públic habitual eren els treballadors en les seves hores de dinar; per aquesta raó el 70 % eren homes i de nens se'n veien rarament. La iniciativa finalitzà cap a l'any 1944, quan l'esclat de la Segona Guerra Mundial va incrementar l'ocupació. En el *Bryant Park blog* (2012) s'informa, breument i amb alguna imatge, de l'evolució d'aquest servei. Aquesta biblioteca també s'esmenta a Johnson (2015, p. 206), llibre on es recullen imatges insòlites de biblioteques modernes instal·lades (o no) a l'aire lliure.

Figura 3. **New York Public Library open-air reading room in Bryant Park.** Font: The New York Public Library Digital Collections

El que més sorprèn de la lectura d'aquest capítol sobre les biblioteques a l'aire lliure als Estats Units és que cita, com a antecedent d'instal·lacions per llegir en un parc, unes glorietses dels jardins del Parque de María Luisa de Sevilla construïdes al voltant de l'any 1920. Aquesta no és l'única referència, ja que aquestes biblioteques sevillanes a l'aire lliure es troben també documentades per Helen Morgenthau (1884–1974) en la seva obra *Patio gardens* sobre els patis andalusos i àrabs. Aquesta botànica i amant dels jardins, que va dedicar gran part de la seva vida a viatjar per la Mediterrània, explica sorpresa en aquesta obra que a Espanya ha trobat un ornament únic en els jardins: la llibreria a l'aire lliure (*out-of-door bookcase*) (Morgenthau, 1929, p. 137). En descriu les mides ("they are four and a half feet high and less than two feet wide") i es complau a pensar com deu ser d'agradable llegir sota la fresca ombra dels arbres i el perfum de les flors, en lloc de fer-ho en "ill-ventilated libraries". Aquestes biblioteques que tant agraden a l'autora són bancs amb prestatgeries d'obra, de ceràmica, construïts en zones del Parque de María Luisa com els que podem veure a les fotos següents i que configuren el que s'anomena *glorietses*, uns espais semicirculars, on acostumen a desembocar els passejos del jardí. En són exemple la glorieta de Cervantes i la glorieta d'Álvarez Quintero, que es troben dins el parc i van ser construïdes l'any 1916 i l'any 1927, respectivament. Del seu ús a l'inici i també en l'actualitat, se'n va fer ressò la premsa local (Piñero, 2015).

Figura 4. **Glorieta de Cervantes** (<http://estaticos.sevillaciudad.abc.es/wp-content/uploads/2015/05/glorieta-cervantes-anaqueles.jpg>) (1916). Font: Archivo Serrano

Figura 5. **Glorieta d'Álvarez Quintero** (<http://estaticos.sevillaciudad.abc.es/wp-content/uploads/2015/05/glorieta-alvarez-quintero.jpg>) (1927). Font: Archivo Serrano

En una monografia il·lustrada amb magnífiques fotografies dedicada al parc, García-Martín (1992, p. 101) documenta l'existència d'aquestes biblioteques dotades amb les obres dels autors homenatjats a la glorieta i d'altres, com la glorieta de Gustavo Adolfo Bécquer, també en el mateix indret, que contenia una construcció amb prestatges d'obra com la que podem veure a la figura 6, i que actualment es troba a la seu del Servicio de Parques y Jardines de Sevilla, situat al Pabellón del Marruecos dins de l'esmentat parc.

Figura 6. **Prestatgeria de la glorieta de G. A. Bécquer** (<http://culturadesevilla.blogspot.com/2014/05/sevilla-oculta-pabellon-de-marruecos-de.html>) . Font: Cultura de Sevilla

Aquestes gloriets potser són les més conegudes, però altres prohoms gaudiren d'una glorieta dins del parc amb espai per als llibres: Rodríguez Marín, advocat de formació i estudiós de la literatura per vocació, i Benito Mas y Prat, autor costumista. En totes dues es conserven encara les fornícules per als llibres que s'havien de dipositar, com en tota la resta, en posició horitzontal (García-Martín, 1992, p. 208).

Aquest tipus de construcció de prestatgeries i bancs de ceràmica va ser ideat per l'arquitecte Aníbal González Álvarez-Ossorio (1876–1929), director de l'Exposició Iberoamericana celebrada a Sevilla el 1929 i per a la qual es va dissenyar el Parque de María Luisa. L'arquitecte fou el responsable de la Plaza de España, peça emblemàtica de l'exposició dins del Parque de María Luisa, la construcció de la qual va durar des de 1914 fins 1928. La plaça, coneguda per la seva espectacularitat —un semicercle de 200 metres de diàmetre—, responia a l'estil imperant de l'època amb artesanats, rajoles i ceràmiques decoratives i elements de ferro forjat. Envoltant el semicercle, es van construir 48 espais delimitats amb bancs, cadascun dedicat a una província espanyola. La construcció incloïa unes fornícules amb prestatges, la funció de les quals era contenir els fullets i els llibres informatius de cada província. Aquesta informació contrasta amb d'altres que li atorguen la funció de biblioteca, però resulta bastant més lògica la primera explicació si tenim en compte quina era la funció de la plaça. Més creïble sembla la creació i l'ús com a espais de lectura de les placetes o gloriets que hem esmentat abans. L'any 2014, en una acció reivindicativa de l'espai, s'hi instal·là una biblioteca de caràcter efímer (Barahona, 2014).

Un altre exemple de biblioteques en les zones enjardinades són les prestatgeries d'obra per contenir llibres edificades al Parque del Retiro i al Parque del Oeste de Madrid. Aquestes construccions, datades el 1919 —per tant, posteriors a la primera glorieta de Cervantes que hem esmentat—, eren espais per dipositar els llibres, "armaris" s'anomenen en un breu publicat a *El País* del 2 de novembre de 1919 (p. 1). En aquest text s'adverteix, tanmateix, que la iniciativa no és nova, ja que a Sevilla ja existeix una glorieta en la qual es poden agafar llibres de l'autor d'*El Quijote*. En la figura 7 es pot veure que aquestes biblioteques del Retiro eren construccions senzilles, amb motius i lletres decoratives, que tenien la funció de contenir els llibres però que de ben segur no propiciaven tant la lectura com les gloriets amb bancs.

codiClassCerca=&codiSerieCerca=&sortColumn=null&sortDirection=null&tipusdoc1=&tipusdoc2=&tipusdoc3=&tipusdoc4=&tipusdoc5=&suport=&proces=&cromia=&format=&codiReportatge=&projecte=&tecSuport=&codiEntGeneradora=&tipusAnt=1&tipusPost=1) (1930). Foto: Gabriel Casas. Font: Arxiu Gabriel Casas. Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-5-N-4085

Les figures 8 i 9 són dues fotografies de Gabriel Casas⁵ que mostren els bancs biblioteca del passeig de Sant Joan de Barcelona construïts l'any 1930 en el tram d'aquest carrer per sobre la Diagonal fins a la travessera de Gràcia. Recentment, aquestes fotografies han estat incloses en la interessant publicació sobre la relació de Barcelona amb els llibres (Segura, 2016) així com en un estudi local sobre la planificació bibliotecària al Penedès (Comas, 2017).⁶ El tema també havia estat comentat en el blog *Barcelofília* en què es feia un repàs complet de la creació i evolució d'aquests bancs, amb les conegudes fotografies de Gabriel Casas, encara que no se'n citava l'autoria.

Qui ha estudiat més a fons aquestes biblioteques a l'aire lliure és l'arquitecte Antoni González Moreno-Navarro, cap del Servei de Patrimoni Local de la Diputació de Barcelona (1981–2008), i una de les persones que més i millor ha divulgat la història del passeig de Sant Joan de la ciutat de Barcelona. De la seva monografia (González, 2010–2011) sobre aquesta via provenen part de les dades que exposem a continuació sobre la construcció d'aquests bancs biblioteca.

Tot i que Ildefons Cerdà en el seu projecte per a l'Eixample de Barcelona, aprovat el 1859, ja proposava l'ampliació del passeig de Sant Joan, no és fins al 1929, l'any de la Segona Exposició Universal a Barcelona, que el carrer s'urbanitza fins a la travessera de Gràcia, tal com avui el coneixem. L'Ajuntament en aquest passeig construeix uns jardins que suposen una novetat a la ciutat i que tenen una gran acceptació per part dels ciutadans. Com explica Antoni González, la principal innovació del passeig van ser dos bancs biblioteca, és a dir, bancs que disposaven sobre la part central del respatller de fornícules, uns prestatges també de construcció amb petits receptacles tancats amb portes de vidre, dins dels quals es guardaven llibres. Es tractava només de dos bancs situats a banda i banda del passeig, en el tram més proper a la Diagonal. A més d'aquests bancs, al llarg del passeig, se'n van instal·lar vuit més, més senzills, amb els seients i els respatllers recoberts de ceràmica, que no tenien espais per als llibres. Tots ells van ser inaugurats el 9 de febrer de 1930, tal com informava *La Vanguardia* en l'edició de l'11 de febrer:

"Desde el citado monumento a la calle Provenza, están los bancos-bibliotecas en número de diez, contruidos dos de ellos en piedra labrada y los ocho restantes en azulejos, y en su realización se ha tendido, tanto al aspecto ornamental como al logro de la máxima comodidad para el paseante, tanto por lo que se refiere al depósito de libros o biblioteca, de manejo simplísimo, como para ofrecer un lugar de grato descanso al viandante" (p. 8).

Els bancs biblioteca van ser dissenyats per Félix de Azúa, arquitecte municipal de la ciutat de Barcelona, segons consta en el projecte signat el 27 de juliol de 1929 dipositat a l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona que es mostra a la figura 10:

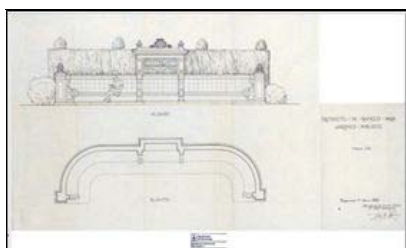

Figura 10. **Projecte de F. de Azúa dels bancs biblioteca al passeig de Sant Joan** ([http://w151.bcn.cat/opac/doc?q=bancs+passeig+sant+joan&start=1&rows=1&sort=msstored_fld81%20asc&fq=mssearch_doctype&fv=*&fq=media&fv=*\)](http://w151.bcn.cat/opac/doc?q=bancs+passeig+sant+joan&start=1&rows=1&sort=msstored_fld81%20asc&fq=mssearch_doctype&fv=*&fq=media&fv=*)) . Font: Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona. N 790

Com es pot observar en les fotografies de Casas (figures 8 i 9) i en el projecte, el disseny d'aquests bancs era molt similar als dels bancs de les glorietses del Parque de María Luisa que hem comentat a l'inici. Segurament, l'arquitecte seguia la moda artística que s'imposava en aquells moments.

La revista *Imatges*, setmanari gràfic de bella factura i curta vida, ja que només se'n van publicar vint-i-cinc números entre juny i novembre de 1930, es va fer ressò dels bancs biblioteca amb una entrevista a un encarregat signada per Àngel Pons i Guitart (1930, p. [5]). El periodista qualifica aquesta "biblioteca pública" com una de les coses més belles i edificants de Barcelona, tot i opinar que els llibres potser són pocs i hi ha poca varietat. N'explica el funcionament i a continuació recull l'opinió del "bibliotecari" responsable que es mostra ben satisfet del servei. L'horari d'aquestes biblioteques era de nou del matí a cinc de la tarda (no diu si continuat) però el guardià creu que a l'estiu s'hauria d'allargar perquè "és quan millor s'hi està que la biblioteca ha de tancar". A aquest comentari, el periodista hi afegeix el problema dels obrers que treballen fins a les sis de la tarda i que, per tant, tampoc la poden usar. Tot i així, sembla que força gent en fa ús segons comenta el guardià, sobretot gent jove. Preguntat sobre la pèrdua de llibres, el guarda respon que no tenen cap problema en aquest sentit, que "en contra del que molts opinen de la incivilització actual" els llibres es retornen i es respecten. L'article s'acompanya de tres fotografies de Gabriel Casas en fotogravat, tipus d'il·lustració que caracteritzava la revista, en dues de les quals —les figures 8 i 9 vistes més amunt— s'observa el tipus de públic —nens, joves i homes— que feia ús de la biblioteca. En una tercera imatge que reproduïm a continuació, figura 11, es veu el guarda servint un llibre.

Figura 13. Contracoberta del catàleg dels llibres dels bancs

El catàleg s'obre amb una pàgina d'instruccions per a la utilització de la biblioteca i l'explicació de l'ordre de col·locació dels llibres en les prestatgeries. Aquest full d'instruccions es repetirà a l'inici de cada una de les classificacions en què estan agrupats els llibres. A les instruccions s'exposa l'ordenació: al llom dels llibres hi constaven dues etiquetes, una de superior amb el títol i l'autor, i una a sota amb el topogràfic, un número i una lletra (A, B, C...) que indicaven la ubicació. Només els llibres amb la lletra K havien de ser demanats i tornats a la persona encarregada del servei, sense que se n'expliqui el motiu. L'anàlisi dels llibres identificats amb la lletra K no permet detectar preferència per cap matèria ni autor determinat; és possible que fossin llibres més cars, més il·lustrats o més sol·licitats com unes *Historias de Andersen* de l'editorial Araluce o las *Las leyes del juego del Fútbol asociación* de Miquel Cabeza i alguns llibres de text.

En el catàleg, entre les llistes de títols, s'intercalen sentències sobre la bondat de la lectura ("La lectura es, al mismo tiempo, trabajo, descanso y goce; si sabes leer y no lees, tu psicología seguirá siendo la de un analfabeto") o de com comportar-se ("La confianza que has merecido a la Ciudad, ha de pesar sobre ti más que cualquier norma sancionadora; si tratas con cuidado estos libros, contribuirás a la obra de cultura que la Ciudad realiza").

Com hem dit, aquest catàleg conté els llibres de la col·lecció classificats per autors, títols i matèries. Cada obra només es descriu en el catàleg d'autors, encara que no sempre amb totes les dades (tampoc inclou tots els títols de les donacions, com s'ha pogut comprovar en alguns casos triats a l'atzar). La fitxa bibliogràfica s'encapçala pel cognom i inclou títol, lloc d'edició, any (no sempre), editorial, volums i pàgines. Al costat de cada fitxa, en dues columnes diferents, en una s'indica un número (que devia correspondre al registre que no s'inclou en aquesta publicació) i a l'altra una lletra que identifica el prestatge on es trobava l'obra.

A la classificació d'autors, li segueix el catàleg de títols, tots ells entrats per la primera paraula, sigui o no article, seguit del nom de l'autor i el nombre de toms. El catàleg de matèries agrupa les obres en deu apartats: novel·les; aventures i viatges; contes; poesies i literatura en general; història; religió; filosofia i art; ciències; teatre, i biblioteca infantil. Cadascuna de les entrades proporciona la mateixa informació que el catàleg de títols: títol, autor i localització. Un recompte aproximat dels títols de cadascuna de les matèries ens mostra com les novel·les són les més abundants, seguides dels contes (no els infantils). La biblioteca infantil està composta d'una cinquantena de títols amb equilibri entre els llibres de coneixements i els de ficció. Entre aquests, destaca algun exemplar amb il·lustracions remarcables (*Peter Pan y Wendy* de J. M. Barrie) i exemplars de la Biblioteca Araluce i Muntanola. Evidentment, hi ha alguns títols de caràcter moral (*El caminito de la infancia espiritual*, *Flores y lágrimas* o *Los frutos de una buena y una mala educación*) i, com correspon al període de la Dictadura de Primo de Rivera, cap en català (tot i que, sorprenentment, sí que veurem que n'hi ha en la secció d'adults).

Els llibres d'aquests bancs biblioteca provenien exclusivament de donacions institucionals, d'editorials i d'algun particular. En la taula 1 transcrivim la relació dels donants, en l'ordre i amb el nom amb què consten en el catàleg esmentat.

Donant	Nombre de llibres
Diputació de Barcelona	137
Cámara Oficial de la Propiedad Urbana de la provincia de Barcelona	131
Unión de Asociaciones de Propietarios	23
Asociación de Propietarios del Camp d'en Grassot	30
Unión Municipal de la Propiedad Urbana	8
Montaner y Simón	50
D. Manuel Marín	16
D. Santiago Vives	5
Casa Subirana	43
Henrich y Cía.	17
Seix y Barral	15
D. José Bosch-Librería Bastinos	45
Editorial Juventud	8
RR.PP. Misioneros, Hijos del Inmaculado Corazón de María	16

Rdo. D. Carlos Salicrú Puigvert, pbro.	10
RR. PP. Carmelitas	5
Sr. Concejal D. Andrés Framis	10
Srta. Concejala D. María López Sagredo	3
Marqués de Casa Pinzón	31

Taula 1. Relació de donants i nombre de llibres dels bancs

En total, la col·lecció contenia 603 volums provinents de dinou donants. La relació de les donacions indica el total de llibres, és a dir, volums. En títols, l'oferta es redueix poc.

L'aportació més nombrosa correspon a la Diputació de Barcelona, amb una donació majoritàriament de llibres de divulgació en la qual sorprèn trobar obres en llengua catalana com *Entre flames* de Joaquim Ruyra, *Pobrets i alegrets* d'Emili Vilanova, l'obra completa de Verdaguer (vint-i-set volums) i *La papallona-L'escanyapobres* de Narcís Oller. La Cámara Oficial de la Propiedad Urbana fa una donació similar en nombre, però en aquest cas d'obres de ficció amb presència de títols de la col·lecció "Els nostres clàssics" com *Lo somni* de Bernat Metge, *Llibre de Amic e Amat* de Ramon Llull, *Disputa de l'ase* d'Anselm Turmeda, *Contes i Faules* de Francesc Eiximenis, el *Llibre de les dones o spill* de Jaume Roig, i quatre obres de Josep M. Folch i Torres. Entre les obres en castellà, sobresurt Pierre Loti amb catorze títols i Armando Palacio Valdés amb onze. La Unión de Asociaciones de Propietarios regala vint-i-tres volums dels *Episodios Nacionales* de Benito Pérez Galdós. En la donació de l'Asociación de Propietarios del Camp d'en Grassot⁷ trobem alguns títols de poesia d'Antonio Machado, Rubén Darío, José Zorrilla, Lope de Vega i novel·les populars com *Los tres mosqueteros*, *Veinte años después* i *Sin novedad en el frente*. Entre les vuit donacions de la Unión Municipal de la Propiedad Urbana destaquen dues obres de Narcís Oller: *La papallona-L'escanyapobres* i *Pilar Prim* en edició de Gustau Gili (1928).

Com es pot esperar, en les donacions de les editorials predominen els llibres de la pròpia empresa. Montaner y Simón proporciona obres de divulgació com *Historia de América* de Josep Coroleu, *La vida en la América del Norte* de Pablo Rousiers, *Historia de la regencia* de Gabriel Maura, i també llibres de ficció com *En familia* d'Hector Malot, *Lord Jim* de Joseph Conrad o un recull de *Las mil y una noches*. L'editor Manuel Marín regala els manuals que publica de química, física i geologia, i Santiago Vives, també editor, dona cinc volums de novel·les romàntiques —*Bodas de nieve*, *El marido de la Cenicienta*, *Corazón dormido*, *Los pretendientes de Miss Poker*. Més valor qualitatiu aporta la donació de Casa Subirana amb un seguit d'adaptacions de Carles Riba, traduïdes per Juan Leguía i editades per Muntañola: *El amanecer del mundo*, *La leyenda de los dioses*, *Las aventuras de Ulises*, *Las fiestas de Grecia y Roma*, i també *Cuentos populares ilustrados*, una selecció a càrrec de Josep Carner. En la llista de donacions de la impremta Henrich y Cía. predominen llibres poc especialitzats i, pel que fa a la novel·la, destaquen dos títols d'Emilia Pardo Bazán i un *Don Quijote* no adaptat, ja que es tracta d'una edició de més de nou-cents pàgines. Seix Barral proveeix la biblioteca de llibres d'història i d'altres de divulgació infantil editats per la mateixa editorial com *El mar* de Carles Argüello. L'editorial Bosch-Bastinos fa una donació molt eclèctica on hi cap el *Don Juan* de Byron, obres de Quevedo i de Cervantes juntament amb llibres d'armes, de geografia, dret, i un curiós *Noves proves de la catalanitat de Colom* a càrrec de Luís Ulloa. L'Editorial Joventud aporta un parell de títols de Zane Grey i altres autors de caire popular, però cap llibre infantil malgrat tenir un dels millors catàlegs d'aquest tipus (Baró, 2005).

En la donació provinent dels Carmelites, com es pot suposar, els cinc títols són de caire religiós —quatre sobre Santa Teresa del Nen Jesús i *El caminito de infancia espiritual*. Els Padres Misioneros també estan en la mateixa línia, però amb una mica més de varietat, ja que només la meitat dels setze títols que regalen són sobre la doctrina cristiana i la religió catòlica.

Les donacions de caràcter particular són, en dos casos, d'obres dels mateixos donants: el sacerdot Carlos Salicrú dona deu exemplars de *Pentápolis?*, una obra seva sobre moral, i la regidora María López Sagredo fa el mateix amb la donació de tres exemplars de la seva obra *Cuentos blancos*. Més interès té el lot obsequi del Marqués de Casa Pinzón, tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona, que inclou títols infantils i juvenils (*Peter Pan*, *Caperucita Roja*, *Tarzán*), adaptacions de l'editorial Sopena i algunes aventures de Buffalo Bill.

En conjunt, es pot observar que els llibres que configuraven aquestes biblioteques dels bancs del passeig de Sant Joan no responien a cap criteri establert, però cal dir que la col·lecció, pel fet de ser tan eclèctica, cobria segurament necessitats ben diverses dels possibles lectors: s'hi troba una gran varietat de matèries i, malgrat l'abundància de la ficció, hi ha prou presència de llibres de caràcter general. D'altra banda, en molts casos s'ha pogut constatar que les donacions eren de llibres relativament nous, ja que corresponien a edicions de finals dels anys vint i la biblioteca s'obre l'any 1930. Pel que fa al nombre de llibres, no considerem gens insignificant la quantitat d'uns sis-cents llibres per a una biblioteca de naturalesa provisional com aquella.

Amb tot, una de les coses que més crida l'atenció és l'existència d'aquesta iniciativa al marge d'altres ofertes de lectura pública a poca distància. No podem oblidar que al número 26 del passeig de Sant Joan hi havia instal·lada, des del 1895 la biblioteca pública Arús, oberta a tothom amb un horari de matí i de tarda (per facilitar l'accés als treballadors la biblioteca havia obert els diumenges al matí, però a partir de 1898, atesa la poca assistència de públic, va deixar de fer-ho). I al carrer Sant Pere Més Baix, una mica més enllà del passeig de Sant Joan però prou propera per considerar-la dins del mateix barri, es trobava la Biblioteca de la Dona, tot i que reservada només a les dones i que requeria ser-ne soci per usar-la. La biblioteca popular Pere Vila, a l'alçada de l'Arc de Triomf, no s'inauguraria fins al 1931.

Malgrat no disposar de dades estadístiques, les imatges fotogràfiques i les notícies de premsa evidencien l'interès que va despertar la iniciativa. A més dels bancs amb llibres, al capdamunt del passeig, a tocar de la travessera de Gràcia es va construir en les mateixes dates un pavelló per a la lectura de diaris, dissenyat també per l'arquitecte Felix de Azúa, que restà dempeus fins a l'any 1948. Els bancs biblioteca, que tanta expectació havien provocat, podem suposar que no van tenir gaire fortuna en els anys de la Guerra Civil ni els posteriors, i segons l'especialista Antonio González (2010–2011) van ser destruïts cap als anys cinquanta.

En l'actualitat, com hem apuntat a l'inici, moltes biblioteques públiques duen a terme accions pensades per treure els llibres a l'aire lliure. Al llarg d'aquest article, hem vist, però, que aquest interès per fer més accessible la lectura (i agradable en segons quines èpoques de l'any) té uns precedents en punts de lectura instal·lats en els jardins, els més antics dels quals, segons les nostres referències, són les glorietses de Cervantes i d'Álvarez Quintero del Parque de María Luisa de Sevilla, construïdes els anys 1916 i 1929, respectivament, i ideades per Álvarez-Ossorio, urbanista del parc i arquitecte de l'Exposició Universal celebrada en aquesta ciutat l'any 1929 per a la qual va dissenyar-hi la Plaza de España amb fornícules per a la col·locació de llibres. Més tard, trobem altres biblioteques construïdes a l'aire lliure al Parque del Retiro de Madrid i al passeig de Sant Joan de Barcelona, intervenció que hem estudiat en detall.

Aquesta biblioteca del passeig de Sant Joan, malgrat estar constituïda per donacions i, per tant, sense un criteri sobre quins llibres s'havien de posar a disposició dels lectors, tenia un nombre considerable de títols —més de sis-cents— i prou varietat de matèries. Aquesta composició es prou destacable si tenim en compte que les biblioteques públiques de la Mancomunitat de Catalunya, creades als anys vint amb una política de col·lecció altament meditada,⁸ s'inauguraven amb una col·lecció de màxim 1.500 volums i que moltes de les biblioteques mantingudes per ateneus, parròquies o altres associacions sovint constaven només d'un centenar de títols. Disposar d'aquest nombre de títols, cinquanta dels quals

per al públic infantil i amb una àmplia tria de matèries, amb poca presència de llibre moral o religió, sense haver planificat la selecció era una bona oportunitat per als lectors fortuits. A més, com ja hem apuntat, les donacions en molts casos eren de llibres d'edició recent. D'altra banda, la quantitat de títols dels bancs biblioteca contrasta amb la minvada oferta que es recull en el catàleg de les biblioteques de Madrid.

D'acord amb les dades recollides, sabem que els bancs biblioteca de Barcelona no foren una iniciativa aïllada, i probablement l'estudi es podria ampliar a altres localitats —el cas que se cita de Sitges seria un exemple a estudiar. Igualment, seria interessant conèixer amb detall de quins llibres disposaven aquestes biblioteques, estudiar a fons els catàlegs de Madrid i dels bancs biblioteca i ampliar informació sobre aquestes biblioteques i els seus promotors amb la consulta d'arxius municipals.

Totes aquestes iniciatives, tan singulars en aquells temps, són una mostra important de l'interès de la ciutat per difondre la lectura, un interès que en l'actualitat es veu reflectit en els diferents models de biblioteques a l'aire lliure que, feliçment, omplen els nostres espais d'oci a la fresca.

Bibliografia

Barahona, Pepe (2014). "La plaza de España, una biblioteca al aire libre". *Sevilla Ciudad. ABCdeSevilla* (21 agosto).

<<http://sevillaciudad.sevilla.abc.es/reportajes/sur/cultura-sur/la-plaza-de-espana-una-biblioteca-al-aire-libre/> (<http://sevillaciudad.sevilla.abc.es/reportajes/sur/cultura-sur/la-plaza-de-espana-una-biblioteca-al-aire-libre/>) >. [Consulta: 30/04/2018].

Barcelofília (2013). "Bancs biblioteca. Passeig de Sant Joan", (16 desembre). [Missatge en un blog]. <<http://barcelofilia.blogspot.com.es/2013/12/bancs-biblioteca-passeig-de-sant-joan.html> (<http://barcelofilia.blogspot.com.es/2013/12/bancs-biblioteca-passeig-de-sant-joan.html>) >. [Consulta: 30/04/2018].

Baró, Mònica (2005). *Les edicions infantils i juvenils de l'Editorial Joventut (1923–1969)*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona.

<<http://hdl.handle.net/10803/761> (<http://hdl.handle.net/10803/761>) >. [Consulta: 29/09/2018].

Bryant Park Blog (2012). "20th Anniversary: The Reading Room's Depression-Era Predecessor", (Wednesday, May 2). [Missatge en un blog].

<<http://blog.bryantpark.org/2012/05/20th-anniversary-reading-rooms.html> (<http://blog.bryantpark.org/2012/05/20th-anniversary-reading-rooms.html>) >. [Consulta: 30/04/2018].

Catálogo de las bibliotecas populares del Paseo de San Juan (1930). Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Comas, Montserrat (2017). *Verticals parterres*. Vilanova i la Geltrú: Institut d'Estudis Penedesencs.

"Dos mejoras de Madrid" (1919). *El País* (2 noviembre), p. 1.

Freeman, Robert S.; Hovde, David M. (ed.) (2003). *Libraries to the people: histories of outreach*. Jefferson, NY: McFarland & Company.

García-Martín, Manuel (1992). *El Parque de María Luisa de Sevilla*. Barcelona: Gas Natural.

González, Antoni (2010–2011). *Un passeig de Barcelona, Sant Joan de Dalt: història, gent i arquitectura*. Barcelona: F12 serveis editorials. 3 vol.

Greenberg, Gerald S. (2003). "On the roof of the library nearest you: America's Open-Air Libraries, 1905–1944". En: Freeman Robert S.; Hovde, David M. (ed.). *Libraries to the people: histories of outreach*. Jefferson, NY: McFarland & Company, p. 181–191.

"Inauguración de los jardines del Paseo de San Juan" (1930). *La Vanguardia* (11 febrero), p. 7.

"Los jardines del Paseo de San Juan" (1930). *La Vanguardia* (8 febrero), p. 8.

Johnson, Alex (2015). *Bibliothèques insolites*. Versailles: Editions Jonglez.

Melo, Daniel (2010). *A leitura pública na I República*. Vila Nova de Famalicão: Humus.

Morgenthau, Helen (1929). *Patio gardens*. New York: The Macmillan company.

Piñero, Fran (2015). "El 'bookcrossing', la biblioteca al aire libre desde 1929". *Sevilla Ciudad. ABCdeSevilla* (18 mayo).

<<http://sevillaciudad.sevilla.abc.es/reportajes/sur/cultura-sur/el-bookcrossing-cosa-de-sevilla-desde-1929/> (<http://sevillaciudad.sevilla.abc.es/reportajes/sur/cultura-sur/el-bookcrossing-cosa-de-sevilla-desde-1929/>) >. [Consulta: 30/04/2018].

Pons i Guitart, Àngel (1930). "Una biblioteca pública al mig del carrer: el bibliotecari del passeig de sant Joan, fa declaracions". *Imatges*, núm. 16 (24 setembre), p. [5].

Segura, Isabel (2016). *Barcelona, ciutat de llibres*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Varona Gil, Josep Eugeni; Gómez García, Carmen (2009). "Les vacances, l'oci i la lectura: la Biblioteca d'estiu —la Biblioteca a la Fresca— d'Alcossebre, Alcalà de Xivert (2004–2008)". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 22 (juny). <<http://bid.ub.edu/22/varona.htm> (<http://bid.ub.edu/22/varona.htm>) >. [Consulta: 30/04/2018].

Notes

¹ Aquest tipus d'activitat no és exclusiva de les biblioteques públiques. La Biblioteca Nacional de Catalunya ofereix en l'època de bon temps, dins del programa "**Llibres al jardí** (<http://www.bnc.cat/Visita-ns/Activitats/Nova-edicio-de-Llegim-al-Jardi>)", la possibilitat de llegir en el claustre on té la seu.

² A la pàgina del Servei de Biblioteques de la Generalitat se'n pot veure la relació dins l'apartat "**Bibliopiscines i biblioplatges 2017** (<http://biblioteques.gencat.cat/ca/biblioteques/bibliopiscines-i-biblioplatges/>)". El Servei de Biblioteques no ofereix dades estadístiques segregades per a aquest tipus de biblioteca.

³ "The talk of the town. Open-air". *The New Yorker* (6 June) 1936, p. 9.

⁴ A Isla Cristina (Huelva) sembla que també hi havia bancs biblioteca. En aquest cas, la **breu informació**

(<http://carnavaldeislacristinatv.com/que-ver/>) indica que la construcció datava de finals del segle XIX. La suma d'aquest cas, facilitat pel professor Amadeu Pons (UB), ens porta a pensar que, probablement, els bancs biblioteca eren una construcció habitual en jardins i passejos i la seva construcció responia a un corrent urbanístic de tombant del segle XX. En tot cas, per confirmar aquesta hipòtesi caldria dur a terme una anàlisi exhaustiva que depassa l'abast d'aquest article.

⁵ Les fotografies que es conserven d'aquests bancs biblioteca i que il·lustren aquest treball pertanyen al fons del fotògraf Gabriel Casas (1892–1973) dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya i accessible al [web \(http://gabrielcasas.cat\)](http://gabrielcasas.cat) creat per Lluís Saura, documentalista de l'ANC.

⁶ En aquest estudi, a més de la foto dels bancs biblioteca del passeig de Sant Joan que il·lustra la coberta, s'inclou a la pàgina 76 la imatge dels infants llegint. La fotografia acompanya el comentari extret de *L'Eco de Sitges* (24 de juny de 1928) sobre l'interès de M. Josep Casagemas, activista feminista casada amb un sitgetà, de donar lots de llibres "para instalarlos en jardines públicos a beneficio de la niñez" d'aquella població (p. 75). Comas apunta que aquestes eren "la mena d'iniciatives lectores que corrien aquells anys per Catalunya", tot i que no afegeix cap altre exemple.

⁷ Camp d'en Grassot era una zona frontera entre l'Eixample i l'antiga vila de Gràcia, a l'est del passeig de Sant Joan. Actualment és el nom d'un barri dins del Districte de Gràcia.

⁸ Sobre la política de col·lecció de les biblioteques de la Mancomunitat de Catalunya remetem a la tesi de Jordi Llobet Domènech [Lectura i biblioteques populars: model de col·lecció i lectura a les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya: 1918-1922 \(http://www.tdx.cat/TDX-0721108-132611\)](http://www.tdx.cat/TDX-0721108-132611) (2008).
